

8. Сложеникина Ю.В. Терминологическая лексика в общезыковой системе / Ю.В. Сложеникина – Самара: СамГПУ, 2003. – 160 с.

Груба А. А., Купрієнко Ю. В.

Особливості перекладу зовнішньої та внутрішньої лексики з англійської мови на українську в галузі кібернетики

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком в усіх існуючих галузях. Із розвитком галузей науки і техніки також розвивається і мова, відбуваються зміни в лексичній системі мови, з'являються нові поняття. Також сучасні умови існування людини та швидке зростання нових технологій змінюють вектор спрямованості соціуму в «цифровий» світ тобто світ інтернет технологій. Основна суть кібернетики полягає в пошуку закономірностей процесів управління та зв'язку в організованих системах. Так як соціум виступає, як складна, багатofункціональна система, однією з ніш якої є працівники сфери мови, в даному дослідженні ухил інформації буде через призму розуміння професії лінгвіста.

З появою нових об'єктів, явищ та процесів з'являється потреба у їх словесному позначенні, тобто з'являються спеціальні слова для позначення понять. Такі слова і називаються термінами.

Достатньо великою проблемою в лінгвістиці на сьогодні є неоднозначність у визначенні поняття «термін». Кожен автор трактує і дає своє визначення терміну. Тому, першою необхідністю треба розглянути, що є терміном, проаналізувати декілька дефініцій, які і допоможуть у подальшому розкритті цієї теми.

В. І. Карабан дає дефініцію терміну як мовному знаку, що у спеціальній, професійній галузі науки або техніки і представляє поняття [4, с. 54].

За О. С. Ахмановою терміном є “слово чи словосполучення спеціальної мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів” [2, с. 95-96].

Термін – це слово або словосполучення, що в певній галузі знання, культури, виробництва слугує для вираження поняття, а також є допоміжним в комунікації у певній сфері діяльності, як вважає І. В. Арнольд [1, с. 81].

Тобто, термін – це таке слово або словосполучення, що виражає поняття, зрозуміле у певній галузі, для полегшення комунікації у цій галузі та загального її розуміння.

На сьогодні основним завданням лінгвістів є упорядкування терміносистеми, систематизація матеріалу для дослідження термінів і термінології, так як на даному етапі розвитку лінгвістики вони стрімко розвиваються та є актуальними.

Особливо приділяють увагу вивченню класифікації термінів, і кожен спеціаліст вирізняє свої види та характеристики і розмежовує їх по-своєму. В даній темі ми розглядаємо типологію термінів в

кібернетиці саме за призначенням, так як вважаємо, що ця тема досить мало освітлена в наукових працях лінгвістів.

Мета дослідження присвячена визначенню особливостей перекладу зовнішньої та внутрішньої лексики з англійської мови на українську в галузі кібернетики.

Переклад текстів в галузі кібернетики, а саме кібернетичних термінів вимагає від перекладача розуміння особливостей англійської мови та системного устрою цієї науки, а також розуміння поняття “термін” та особливостей перекладу термінів.

Також необхідно пам'ятати, що кібернетика почала свій розвиток, як наука, основний погляд якої зосереджувався на комп'ютерному розумінні світу. З точки зору такої науки як кібернетика, вважається, що між людиною та машиною немає особливої різниці, і що вони схожі, тому більшість термінів запозичені з інших наук таких як медицина, ергономіка, економіка, математика, інформатика, фізика та інші.

Оскільки не існує офіційної класифікації та розмежування для кібернетичної термінології, кожний науковець перекладає ці терміни виходячи зі знань та розуміння англійської мови та загальних правил перекладу термінів.

Наприклад: *entelechy* (ентелехія) – перетворення потенційних можливостей в реальність [8]. Де ми бачимо, що так як ми не маємо свого еквіваленту, цей термін перекладається за допомогою лексичної трансформації транскодування.

В кібернетиці широко використовуються такі терміни як *algorithm and analysis*, що запозичені з математики [8].

Математичний апарат кібернетики вельми широкий: сюди відносяться, наприклад, *Probability theory* (теорія ймовірностей), *Functional analysis* (функціональний аналіз), *Function theory* (теорія функцій), *mathematical logic* (математична логіка) [7, с. 147]. Кібернетики також запозичили такі прості терміни з фізіології та психології як *memory*, *goal*, *homeostasis* та використали їх в описі машин.

Кібернетика використовує дуже багато метафор утворених с запозичених слів, що утворюють специфіку внутрішньої лексики. Наприклад під поняттям *brain*, вчені кібернетики розуміють цифровий комп'ютер [9, с. 59-89].

Як ми бачимо, особливістю термінології в галузі кібернетики є використання греко-латинських та західноєвропейських слів, здебільшого англійських.

Як вважає Коваленко А.Я., потрібно пройти два етапи при перекладі терміну: з'ясувати його значення у контексті та його переклад на українську мову [5, с. 257].

На даний момент українська кібернетична термінологія характеризується наступними особливостями:

- відносно незначною кількістю термінів на рідній мові, які відповідають аналогічним термінам в англійській мові, тобто ті, які мають свої відповідники (*software* - програмне забезпечення);

- великою кількістю англіцизмів, тобто ті, що не мають відповідника в рідній мові (*bionics* - біоніка). Отже, такі терміни при перекладі на українську мову найчастіше потрапляють під поняття "безеквівалентна лексика" [4, с. 103].

Типологія термінів за призначенням поділяється на зовнішню, тобто для широких верств населення, та внутрішню, тобто для використання у вузькому колі спеціалістів. Для такого поділу основним критерієм є системний характер строгої наукової дефініції внутрішніх термінів, чого не можна сказати про зовнішні [3, с. 6].

Хоча визначення терміну дають досить різні, вважається, що термін – це певне поняття, що існує у певній галузі знань, на яку він поширюється та якою він обмежується. Досить важко погодитися із цим поняттям, торкаючись термінології галузі кібернетики, так як це галузь, що вивчає, поширюється та спирається на велику кількість галузей знань та запозичує багато термінів із цих галузей. Тобто, не можна сказати, що галузь кібернетики має свою внутрішню терміносистему, скоріше навпаки, досить важко визначити, кібернетичний це термін, чи ні. Деякі терміни навіть несуть досить інше поняття, як наприклад, *teleology* (телеологія) – філософське вчення, за яким всі процеси є реалізацією наперед визначеної мети. *В кібернетиці* – це структурні та організаційні умови систем демонструвати цілеспрямовану поведінку, досягати цілі, пережити загрози їхнього середовища [10]. Тобто, тут також ідеться мова про певну мету, але поняття несуть в собі досить різну інформацію.

Також існують слова неспеціальної, нетермінологічної лексики, що можна співвіднести із загальновідомими поняттями та об'єктами, коли слова, що відносяться до термінологічної лексики лише з поняттями або об'єктами, що відомі лише вузькому колу фахівців. А. І. Моїсєєв стверджує, що якщо термін певної галузі відомий не лише фахівцям цієї галузі, то він не перестає бути терміном [6, с. 37].

Наприклад, в галузі кібернетики існують такі слова як *conflict*, *context*, *information*, *memory*, *goal*, що широко використовуються і в повсякденному житті, тобто в непрофесійному середовищі, але в галузі кібернетики вони існують як певні терміни. Тобто, такі терміни, що можна віднести до зовнішньої лексики.

Як нами було виявлено, термінологія є окремою лексичною категорією, яку потрібно розглядати індивідуально. Ключовим аспектом термінології є термін, тобто одиниця мови, що використовується для позначення певного поняття або явища.

Особливе призначення термінів розмежовує їх від інших слів мови, функцією терміна є, по можливості, чітке визначення назви спеціального поняття. Здебільшого професіоналізми застосовуються в вузькому колі спеціалістів первної галузі, чого не можна сказати про кібернетику, так як ця наука поширюється на інші галузі та займається їх вивченням.

Ми виявили, що в галузі кібернетики існує багато термінів запозичені з інших наук таких як медицина, ергономіка, економіка, математика, інформатика, фізика та інші. Тобто, в галузі кібернетики функціонують терміни, що є спільними із якимись іншими науками. Також деякі з термінів цієї галузі знаходяться у широкому використанні в повсякденному житті, тобто в непрофесійній сфері. Непростою справою є чітке розмежування та класифікація термінів у цій галузі. У цьому і полягає проблема перекладу термінів галузі кібернетики.

Література:

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике: Учебное пособие / И.В. Арнольд. – М.: Высш. школа, 1991. – 140 с.
2. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии / О.С. Ахманова. – М.: Учпедгиз, 1957. – 157 с.
3. Волкова И. Н. Стандартизация научно-технической терминологии / И. Н. Волкова. – Москва: Изд-во стандартов, 1984. – 200 с.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
5. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А. Я. Коваленко. – К.: ІНК ОС, 2002. – 238 с.
6. Моисеев А.И. О языковой природе термина / А.И. Моисеев // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М.: Наука, 1970. – Вып. 17. – С. 127–137.
7. Соболев С. Л., Китов А. И., Ляпунов А. А. Основные черты кибернетики // Вопросы философии. — 1955. — № 4. — С. 147.
8. Ashby W. Ross. An Introduction to Cybernetics. – London: Chapman & Hall, 1956. – P. 295.
9. Bono, J. Science, Discourse, and Literature: The Role / Rule of Metaphor in Science // Literature and Science: Theory and Practice / Ed. by S. Peterfreund. Boston: Northeastern University Press, 1990. – P. 82
10. Krippendorff Klaus. A dictionary of cybernetics. Pennsylvania: University of Pennsylvania, US, 1986. – P. 82.